

Валентина ДЕРКАЧ

ЯК ЗРОБИТИ ТАК, ЩОБ ШКОЛА СВОЇМ ЗМІСТОВНИМ ЖИТТЯМ ПРИТЯГУВАЛА УЧНІВ ЯК МАГНІТ

Цьогоріч, 28 вересня, виповнюється 105 років з дня народження видатного педагога сучасності, класика педагогіки, нашого славного земляка, великого Добротворця Василя Олександровича Сухомлинського. Він жив і працював для майбутнього, тому й виявився сучасним. Його ідеї непідвладні часу, вони живуть і будуть жити вічно.

Сьогодні потребує формування і розвитку творчої активності особистості. Адже творчість – це засіб власного духовного збагачення.

В.О. Сухомлинський приділяв особливу увагу розвитку творчих здібностей школярів засобами художнього слова. Учителі початкових класів та вчителі-філологи нашого освітнього закладу, творчо впроваджуючи ідеї започатковані видатним педагогом, вчать своїх вихованців бачити і відчувати красу рідного слова.

Уже третій рік поспіль наші вихованці активно долучаються до участі у районному конкурсі «Вічний слід Учителя на землі», який був започаткований Онуфріївською селищною радою. У своїх конкурсних роботах діти роздумують над життям великого педагога, а найголовніше – вони знають, яку величезну спадщину він залишив для теперішніх та майбутніх поколінь:

Роздуми про Вчителя

Вечір надворі, зіроньки сяють,
Місяць по чорному небі пливе...
Світить ліхтар на шкільному подвір'ї,
Постать директора знов промайне...

Роки пройшли, але й досі живе тут
Дух його, сила й надія на те,
Що у цій школі усе пам'ятають,
Люблять, шанують і зберігають.

І його творчість, і книги, й поради,
Ну і, звичайно, любов до дітей.
Роки пройшли, та в дитячих сердечках
Іскра любові від нього живе.

Людяність, мудрість і праця
невтомна,
Турбота про матір і рідне село,
Книга цікава і мова рідна –
Ось ці святині від нього дано.

Ось і світанок, зорі зникають,
Місяць по небі уже не пливе...
Сонячні промені яскраво сяють,
Постать всміхнеться, і тихо йде...

Шимченко Анастасія

Учитель

Така професія існує в світі,
Щоб віддавати серце дітям,
Бути радником і другом,
Мрійливо йти барвистим лугом.

Для Сухомлинського урок –
Це не простий в житті момент.
З порадами, як в світі жить,
Він був немовби диригент.

Його оркестр – маленькі діти,
Що слухали птахів в гаю.
Учив всьому в житті радіти,
Любити матінку свою.

В шкільнім саду розмову бджілок
Учив діток він розуміть.
Уважно слухати природу.
І в небі сонечку радіть.

Приймати й дарувать добро
Навчав усіх великий вчитель.
Любити степ, ліси й Дніпро
Заповідав нам всім мислитель.

Рядова Марія

Учительська доля

Уранці густі тумани
Лягають на хати, поля.
А вдень останніми квітками
Спалахує моя земля.

В одній білесенькій хатині
З'явився хлопчик-немовля.
І мати іменем квітковим –
Васильком сина нарекла.

Так швидко роки промайнули,
І хлопця звали Василем.
Розумний, з добрими очима,
І серцем – чистим кришталем.

А як в країну прийшло лихо –
Вітчизну-матір боронив.
І між запеклими боями
У серці мрію він носив.
Війна скінчилась! Засіяло
Яскраве сонце на ланах.
А кров запечену з листочків
Роса змивала у полях...
І Сухомлинський з вчителями
Й батьками школу підіймав.
Бо мріяв бути з дітлахами,
І їм він серце віддавав.
Спливли роки в щоденній праці,
Життя – як квітка відцвіло...
Тут не потрібно декорацій...
Бо ним – пишається село.

Яценко Радміла

Створюючи щось своє, дитина поринає у світ фантастичної дійсності, вчиться відчувати красу рідного слова, бути неповторною та оригінальною у виборі тематики.

Особливо актуальним це все є сьогодні, у період війни. Дитячі думки, бачення, переживання виливаються у творчості.

Пропонуємо ознайомитися з уривком із роботи учениці 10 класу Шимченко Анастасії, яка здобула перемогу у III (обласному) етапі XXII Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості під гаслом «Об'єднаймося ж, брати мої!» в номінації «Література». У конкурсній роботі так проникливо звучать слова-звертання до рідного народу: «Мій сильний і мужній український народ! Скільки випробувань випало на твою долю... Здається, витримати це неможливо... Та це тільки здається... Бо зринає у пам'яті Шевченкове: «...в своїй хаті своя й правда, і сила, і воля». І ти вистоїш всупереч усім і всьому, бо виборюєш найголовніше – свободу і незалежність України, щасливе майбутнє для всіх поколінь. І шлях лише один – Перемога, та, на жаль, її ціна занадто висока – людські життя...».

Упевненість у перемозі відчуваємо в рядках: «Десять украдених місяців життя... Нездійснені мрії, ненароджені діти і скільки ще слів з «не»... Та я твердо знаю, мій незламний народ, ти з гідністю пройдеш і цей шлях, бо за твоєю спиною посивіла мати і зморений батько, маленька донечка і син убитого побратима, кохана дівчина і старенька сусідка, що ладна віддати останнє нашим захисникам... Тобі є заради чого жити... І ніякий ворог за всю багатвікову історію не змусив тебе, мій український народ, стояти на колінах. Не буде цього і тепер. Бо сила козацька в тобі, дух свободи і свята віра. Скільки віддано життів, скільки зламано долі, скільки виплакано

сліз... А твоє серце не черствіє... Воно таке ж гаряче, любляче і сильне...

Та немає прощення тому, хто сіє зло і розруху, немає і ніколи не буде прощення ворогам-нелюдам, які прийшли знищити тебе, мій народ. Та хіба можна знищити того, хто несе світло? Того, за ким воля і правда?».

Вагому роль В.О.Сухомлинський надавав урокам мислення серед природи. Багато працював над удосконаленням методики їх проведення. У будь-яку пору року вимагав від учителів початкових класів вести дітей у природу, вчити їх спостерігати за змінами, які відбуваються. Особливу увагу звертав на виховання любові до рідного краю.

Василь Олександрович писав: «Уроки серед природи – це подорожі до джерел живої думки, під час яких учні самостійно читають «сторінки найчудеснішої у світі книги – книги природи».

Аналізуючи плани роботи Павлиської школи, гортаючи сторінки протоколів педагогічних рад спостерігаємо, що питання, пов'язані з методикою проведення уроків мислення і зв'язного мовлення, часто виносилися на обговорення на засіданнях педагогічної ради та психолого-педагогічних семінарів. Директор школи охоче ділився з учителями початкових класів своїми думками «про подорожі» у природу.

Керуючись мудрими настановами нашого славного земляка про те, що «вчителі повинні ще з ранніх літ прищеплювали своїм вихованцям любов до рідного краю», учителі початкових класів з перших днів перебування дітей у школі розкривають перед ними чудові сторінки природи, вчать їх берегти й примножувати її.

Щороку вчителі проводять уроки мислення біля річки, у лісі, у шкільній теплиці, на подвір'ї та в живому куточку освітнього закладу. Педагог вимагав, щоб учні не лише вивчали будову рослини чи тварини, а щоб осягнули зв'язок функцій окремих органів з умовами життя. Він наголошував: «Серцям наших дітей якомога раніше треба відкривати і дивний світ природи, і чарівний світ мистецтва, світ казки і самого життя, бо все це засіває ниву дитячої душі зерном добра, правди, любові, вірності, справедливості».

Ці уроки допомагали В. О. Сухомлинському, а згодом і всім учителям початкових класів, які їх проводили, одержати перші уявлення про індивідуальні особливості кожної дитини, розвиток її мислення та сприйняття нею оточуючого світу.

Сьогодні вчителі початкових класів (як радив класик педагогіки) у різні пори

року організують цікаві уроки мислення серед природи. Практикують такі форми їх проведення, як: урок милування природою, урок-екскурсія, урок-дослідження, урок-фантазія, урок-пошук істини, урок-мандрівка, урок «Дивовижне поруч».

Для таких уроків вчителі добирають різні об'єкти живої та неживої природи, організують цікаві спостереження, вчать визначати зовнішні ознаки предметів і явищ, порівнювати й узагальнювати, спостерігати за змінами у природі в різні пори року.

Незабутнє враження справляють на учнів початкових класів такі уроки: «Чорнобривці чорноброві квітнуть в тиші вечоровій», «Зелен-луг причепурився, жовтим цвітом рясно вкрився», «Первоцвіти квітують, весну красну чують», «Білокора красуня», «У кульбаб між пелюсток джміль вишукував медок», «Весни барвисті краєвиди», «Золота казка осені», «Ірис – це гордість і краса».

З метою стимулювання образності дитячого мислення та розуміння музики природи на таких уроках використовують класичні твори композиторів.

Наступна сходинка у розвитку дитячого мовлення – складання творів на основі спостережень. І дійсно, для розвитку своїх творчих задатків дитина має написати про побачене, пережите. За порадою свого наставника, павлівські педагоги велике значення надають зразкам: спочатку вони разом з дітьми складають твір, допомагають відшукати потрібні слова, створити образи, сформулювати думки, розгорнути сюжет. Читають учням твори, написані власноруч, оскільки по-справжньому надихнути учнів на творчість, за словами великого педагога, може лише той учитель, який сам уміє творити. Адже творчість заохочується творчістю.

«Складання творів, – наголошував директор школи на засіданні педагогічної ради, – це загально-педагогічна проблема, від розв'язання якої залежить розумовий розвиток дітей, багатство їхнього духовного життя. Дитяче мислення схильне до творчості, треба тільки виробити в дитині прагнення до цього». І вчителі початкових класів та вчителі української мови та літератури формують в учнів перші навички поетичної творчості.

Заключним етапом роботи на уроці мислення є складання казок. Василь Олександрович стверджував, що складати казки дітям просто необхідно. Він сам любив казки, знав їх багато і залишив нам у спадок понад півтори тисячі своїх оповідань-мініатюр, казок з яскраво вираженим моральним спрямуванням, написаних простою дохідливою мовою.

З великим інтересом слухають сьогоднішні школярі казки, які свого часу складали їхні батьки, дідусі й бабусі. Це має позитивний вплив на формування особистості молодшого школяра.

У педагогічно-меморіальному музеї В.О.Сухомлинського зібрано понад 100 збірок дитячих казок. Свої творчі доробки учні створюють за матеріалами спостережень навколишньої природи.

«Веселка на клумбі» – так називався природничо-дослідницький проєкт, над яким працювали учні з вчителькою Фомінською С.В.

Роботу за планом розпочали у лютому 2022 року.

У процесі виконання проєкту діти знаходили різноманітну інформацію про іриси (легенди, енциклопедичні дані тощо); писали розповіді; складали вірші; малювали малюнки; готували фотовиставку про те, як вирощують і доглядають за квітами діти вдома.

Наприкінці травня вчителька провела урок мислення «Ірис – це гордість і краса». Учні склали казку «Кольоровий бал», події в якій відбувалися на «Галявині казок».

До участі у цьому проєкті активно долучилися і батьки, які принесли квіти і разом зі своїми дітьми висадили їх у «куточку краси» на подвір'ї освітнього закладу.

Учитель Роскос Л.І. розробила посібник для самостійної роботи учнів на уроках позакласного читання за творами В.О.Сухомлинського, які спонукають до роздумів, розкривають перед дітьми красу рідного краю, дають змогу бути співучасниками різних подій.

Творчі вправи мають велике значення для розвитку зв'язного мовлення та логічного мислення учнів; активізують та збагачують їх словниковий запас.

Саме тому на матеріалах творів видатного педагога вчитель підготувала творчі завдання, сподіваючись на те, що прочитані твори не тільки допоможуть розвинути творчі здібності учнів, а й надихнуть їх на добрі справи, допоможуть усвідомити найважливіші духовні цінності.

Як результат роботи над розвитком мовлення, у дітей з'являються власні вірші, казки. Ось одна з них.

Ластівки

Настала весна. Пригріло ясне сонечко. Древа, земля вкрилися молодою зеленню. Заквітували першоцвіти. Почали повертатися з вірю птахи.

- Мамо, чи довго нам ще летіти? Я вже так стомилася. Давай оселимося на цій чарівній галявині!

- Ні, донечко, не можна зраджувати свій рідний край. Потерпи ще трішки, скоро дістанемося до місця.

Через деякий час ластівки наблизились до своєї рідної домівки. Під дахом їх чекало маленьке, але таке рідне і миле серцю гніздечко.

- Мамо! - защебетала молода ластівочка. – Чому так радісно забилося сердечко? Чому так хочеться голосно співати?

- Це тому, донечко, – відповіла мати, – що ти повернулася до рідного гніздечка, де народилася, де провела дитинство. Ніде так не буде битися серце, як тут, у рідній стороні. От тому, якою б важкою не була дорога, ми завжди повертаємось до рідного краю, до свого гнізда.

Сіра Софія

Твори В.О.Сухомлинського – це невичерпна криниця пізнання світу і себе. На його творах вчителі початкових класів навчають і виховують дітей. Його казки учні читають, обговорюють, інсценізують. Учителі пропонують учням самостійно продовжити казку чи оповідання, зробити словесний малюнок, змінити сюжет твору. Ще одним особливим видом творчої роботи є написання казки. Цьому передують значна робота. Діти вибирають предмет дослідження, добирають про нього інформацію з наукових, мистецьких, художніх, літературних джерел, складають сюжет. До своїх казок вони малюють ілюстрації. Наприкінці навчального року в кожному класі проводиться конкурс на краще написання казки. Найкращі учнівські доробки передаються в педагогічно-меморіальний музей В.О.Сухомлинського, друкуються в збірках «Павльські казки», «Вічний слід Учителя на землі», «Мандрівка в країну Казок».

Два рази на рік, 28 вересня та 31 травня, проводиться для учнів початкових класів загальношкільне Свято казки на Галявині казок В.О.Сухомлинського. До свята діти готуються заздалегідь. Разом з батьками виготовляють костюми та декорації для інсценізації казок Василя Олександровича, українських народних, своїх власних, знайдених серед природи.

Учителі початкових класів вдало використовують інтерактивні методи та технології у роботі з молодшими школярами, які сприяють пізнавальному, творчому та інтелектуальному розвитку. Важливо пам'ятати, що діти навчаються ефективно, коли є мотивація до навчання. На етапі мотивації вчителі використовують різні інтерактивні вправи.

Використання активних та інтерактивних технологій навчання сприяє розвитку навичок

критичного мислення та пізнавальних інтересів учнів.

Інтерактивні методи сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу, досягненню високого інтелектуального розвитку учнів, забезпеченню оволодіння навичками саморозвитку особистості.

Учитель початкових класів Мельниченко О.Г. на уроці навчання грамоти, під час вивчення оповідання В.О. Сухомлинського «Це ж сонце!», пропонує кожному першокласнику ілюстрацію до цього твору та цеглинки Lego. Учитель читає оповідання, а учні викладають на малюнку цеглинки:

- Блакитні хмаринки – цеглинки синього кольору;

- Жовте сонце – цеглинка жовтого кольору;

- Зелена травичка – цеглинки зеленого кольору і так далі.

Такий вид роботи дає змогу краще і цікавіше учням засвоювати програмовий матеріал.

На уроках читання, опрацьовуючи оповідання В. Сухомлинського «Як дзвенять сніжинки», учитель Берун К.М. пропонує учням уявити картини природи, словесно їх намалювати. Такий вид завдання називається «Послухай, прочитай, уяви, відчуй». Учні одного варіанта записують те, що чують, другого – те, що бачать. По завершенні опрацювання твору діти складають сенкан до слова «сніжинки»:

Сніжинка.

Біла, холодна.

Летить, кружляє, танцює.

Повільно опускається на землю.

Зірочка.

Пам'ятаючи слова В. Сухомлинського про те, що «...гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості», учителі у своїй практичній роботі вдало використовують різноманітні дидактичні ігри як засіб навчання та виховання, які розвивають уяву, продукують ідеї, емоційно захоплюють дітей.

Навчання через гру дозволяє учням швидше адаптуватися до шкільного життя. Це допомагає налагодити комунікацію в колективі та розвинути навички командної роботи у наймолодших школярів.

Щорічно у вересні в освітньому закладі проходить місячник, присвячений річниці з дня народження нашого славного земляка. Класні керівники активно залучають учнів та їх батьків до проведення таких виховних заходів, як:

- диспут-роздум «В.Сухомлинський. Минуле і сьогодення» (за книгою «Народження громадянина»);

- історична подорож у часі «Є пам'ять, якій не буде кінця»;

- проєкт «Пройдуть роки, десятиліття і віки,

І молоді нащадки знову й знову

До праць його, як спраглий до ріки,

Гтимуть з Сухомлинським на розмову»;

- засідання круглого столу «У чому справжня цінність життя?» (за «Листами до сина» В.Сухомлинського);

- урок патріотизму «Патріотизм – одне з найбільш глибоких і благородних почуттів людини» (В.Сухомлинський);

- урок милосердя «Душі людської доброта» (за творами В.Сухомлинського);

- усний журнал «Життєва мудрість у казках Сухомлинського»;

- історичний журнал «Шлях до школи радості»;

- літературна подорож «Сторінками оповідань В.О.Сухомлинського»;

- бібліотечний квест «Стежками душевності, людяності й добра» (за творами В.Сухомлинського);

- інтегроване заняття на основі творів В.Сухомлинського «Не буває людини без рідної Батьківщини»;

- гра-експрес за казками В.Сухомлинського «Казка-диво, сповнене краси»;

- віртуальна мандрівка «Сторінками моральних заповідей Сухомлинського»;

- година роздумів «Життя таких у часі меж не знають. Вони осонцюють людей віки».

Учителі проводять онлайн-прогулянки екологічними стежинами В.Сухомлинського, активно залучають учнів до флешмобу «Читаймо Сухомлинського», перегляду документальних фільмів про видатного Добротворця, готують медіапрезентації «Фотосвіт Павлиського ліцею імені В.О.Сухомлинського» та «Павлиський романтик»: новий погляд на особистість». Постійно поновлюється виставка дитячих малюнків до творів В.Сухомлинського «У кожній казці – мудрості перлина».

Класні керівники систематично організовують захоплюючі Свята книги: «У чарівний світ розкритої книги всім доступний вхід», «Жив на світі Учитель-казкар», «Книга – колиска мудрості і знань».

Старшокласники нашого освітнього закладу протягом останніх років є активними слухачами Кіровоградської МАН. Це дає їм можливість займатися науково-дослідницькою діяльністю. З кожним роком кількість учнів – слухачів МАН помітно зростає.

Щорічно наші вихованці беруть активну участь в обласному етапі Всеукраїнського

конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України та обласному конкурсі наукових проєктів «Інсайти сьогодення від юних дослідників Кіровоградщини».

Активно долучаються учні і до таких конкурсів, як:

- Обласний конкурс «Слово в ціль влучає – ворога здолає!», який проводиться до Дня української писемності та мови Кіровоградською Малою академією наук;

- ХХІІ Всеукраїнський конкурс учнівської творчості, що проходить під гаслом «Об'єднаймося ж, брати мої!»;

- Всеукраїнський конкурс есе «Війна за свій шлях» (дитячий погляд);

- Всеукраїнський конкурс творчості дітей і учнівської молоді «За нашу свободу» у номінації «Поезія»;

- Обласний конкурс дитячої та юнацької творчості «Славетні українці. Григорій Сковорода»;

- Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка;

- Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика;

- Всеукраїнський конкурс есе учнівської та студентської молоді «Мій Шевченко»

- Всеукраїнський гуманітарний конкурс УМАКО «Сузір'я» «Космічні фантазії», присвячений 105-й річниці від Дня народження В.О.Сухомлинського;

- Обласний конкурс «Свій голос віддаю на захист природи» у номінації «Літературний твір»;

- Обласний конкурс «Свій голос віддаю на захист природи»;

- Обласний конкурс малюнків дітей та учнівської молоді «Мій тато найкращий»;

- Обласний конкурс флористики та фотодизайну «Моя мала Батьківщина».

З ініціативи Онуфріївської селищної ради кращим учням, які протягом навчального року отримують призові місця в різноманітних конкурсах та олімпіадах, призначають щомісячні грошові стипендії.

За результатами складання мультипредметного тесту випускників закладу, які здобули високі бали, нагороджують грамотами та грошовими преміями.

Ми свято бережемо і примножуємо традиції, закладені В.О.Сухомлинським, і сподіваємось, що в умовах реалізації Концепції Нової української школи його ідеї знаходять ще ефективніше застосування і в багатьох інших навчальних закладах нашої нескореної держави.